

UNIVERSITETI BUJQËSOR TIRANË

“PEMA” PROJECT

VET THROUGH INNOVATION “PEMA” PROJECT

Aktiviteti 2.4 Trajnimi i trajnerëve

November-December 2022

(prezantimi 3)

KONCEPTE PËR SËMUNDJET E KAFSHËVE

(Bazat e blegtorise klasa 11)

Dritan LAÇI *Profesor i Asocuar*
Fakulteti i Mjekësisë Veterinare
Departamenti i Shëndetit Publik Veterinar

	Time	Topic	Reference to new curriculum	Methodology	Target group	Place
19 Nov.	9 am to 11 am	Hygiene and climatic conditions for animal husbandry	Bazat e blegtorisë klasa 10	Lessons with slides	All Agriculture professors VET upper secondary school	UBT
03 Dec.	11 am to 1 pm	Animal production, breeds and physiology	Bazat e blegtorisë klasa 10	Lessons with slides	All Agriculture professors VET upper secondary school	UBT
10 Dec.	11 am to 1 pm	Concepts on animal disease	Bazat e blegtorisë klasa 11	Lessons with slides	All Agriculture professors VET upper secondary school	UBT

Temat që do trajtojmë:

- 1. LEPUJT**
- 2. KRIMBI I MËNDAFSHIT**
- 3. SËMUNDSHMËRIA NË GJEDH, DHEN DHE DHITË**
- 4. SËMUNDSHMERIA NË DERRA**
- 5. SËMUNDSHMERIA NË SHPEND**
- 6. SËMUNDSHMERIA NË PESHQ**
- 7. SËMUNDSHMERIA NË BLETË**

LEPUJT

- ✓ Jane herbivore.
- ✓ Kane nevoje per shume fibra ne ushqime.
- ✓ Ndjeshmeri te larte ndaj stresit
- ✓ Ndryshe nga gjitaret e tjere, nuk kane nje cikel ovulimi.

MIKROKLIMA

Duhet te shmangen ekstremet klimatike

- ✓ Te ndertohen stalla me termoizolim
- ✓ Ventilim i mire
- ✓ Impjant ngrohes per dimer.

Për mjedis optimal duhet të mbahen nën kontroll:

- **Temperatura**

Lepujt e vegjel: 26-28°C

Lepujt për majmeri: 16-18°C

Lepujt riprodhues: 18-20°C

Kur rritet temperatura, rritet aftësia riprodhuese lepujve.

Ne 10-20°C kemi konsum me të madh ushqimi (2% për gradë temp.)

Kur temp >20°C kemi ulje konsumi ushqimi (3.5% për gradë temp.)

Kur temp >26°C kemi ulje të fekundimit.

Të porsalindurit kërkojnë temp. 30-35°C.

Ne temp >30°C kemi mortalitet embrional.

Kur temp >41°C kemi ngordhje lepujsh.

- **Lageshtia (relative)**

Lageshtia për rritje normale duhet të jetë 60-70%.

Lageshti >75% nxit sëmundje respiratore.

Nxit përqendrim të lartë amoniaku.

Lageshtia < 50% kemi push, pluhur dhe probleme respiratore.

	L.R optimale	L.R pranushme	L.R rrezikshme	L.R shumë e rrezikshme
Te rritur	65	55-70	50-75	35>L.R >85
Kelyshe	60	60-70	50-70	40>L.R >80

Për mjedis optimal duhet të mbahen nën kontroll:

- Ajrimi

Gazi	Origjina	Limitet e lejuara (% te volumit)	Veprimi
Anhidrit karbonik	Dekompozimi feceve	0.35	Asfiksuse
Amoniaku	Si me lart	0.01	Irritues
Acidi sulfidrik	Si me lart	0.002	Toksik
Metani	Fermentimi anaerobik I feceve	Gjurme	Toksik

Tipet e Ventilimit

Femrat ne laktacion duan	>1.6-1.7m ³ /krere
Lepujt per majmeri duan	0.22-0.25m ³ /krere
Ne dimer	2-3m ³ ajer/ore/kg peshe te gjalle
Ne vere.	5-6m ³ ajer/ore/kg peshe te gjalle

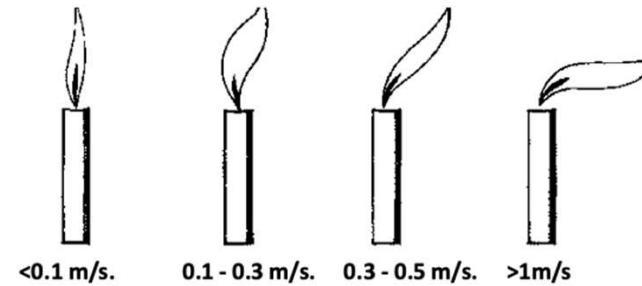
Kushtet e ekuilibrit ndermjet parametrave te mikroklimes ne stallen e lepujve.

Temperatura (°C)	Shpejtësia e ajrit (m/sek)	Lagështia relative (%)
10	0.1	50
12	0.1	50
14	0.1	50-55
16	0.15-0.20	55-60
18	0.15-0.20	60-65
21	0.20-0.25	65-70
23	0.25-0.30	65-70
25	0.30-0.35	65-70
27	0.35-0.40	65-70
29	0.40-0.45	60-65
31	0.5	60-65

Për mjedis optimal duhet të mbahen nën kontroll:

Vlerësimi i rrymave të ajrit me anë të flakës së qiririt.

- **Ndriçimi**

Duhet të konsiderohen:

- 1 Kohezgjatja e fotoperiodes
- 2 Intensiteti ndricimit

Fotoperioda

Per riprodhim >14 ore ndricim
Fotoperioda per femrat 16 ore
Fotoperioda per meshkuj 8 ore

Intensiteti Ndriçimit

Shpërndarje njëtrajtshme e dritës
10-20 lux per riprodhuesit
8-15 lux per lepujt në majmeri

Kontrolli i shëndetit të lepujve

Duhet te kryhen kontrole ç'do ditë per te gjithë individet.

Disa sëmundje nuk kanë shenja klinike **por mund ti dallojme** kafshën e sëmurë nga të shëndetshme.

Kafshët e shëndetshme:

- janë gjithmonë aktive
- kanë qime të shkëlqyeshme, të butë dhe lëmuar
- nuk kane sekrecione nazale, syte
- frymëmarrje të butë (rreth gjashtëdhjetë në minutë).
- pulsi i qetë (120-160 rrahje në minutë).
- temperatura trupit 38-39.5°
- gjendjen traktit gastrointestinal (te ushqyerit dhe jashteqitja)

-Kafshët e sëmura:

- bëhet joaktiv
- refuzojë ushqimet ose hezitojë
- mund të qëndrojë me sy të mbyllur
- ndryshime te frekuencës së frymëmarrjes
- vërehet etje e forte
- ulçera në lekure, hundë apo sytë
- shfaqje diarre, kapsllëk, gjakderdhje
- renie te leshit
- lëkundje të kokës
- gervishtje të veshëve dhe pjesët e tjera të trupit
- ka sëmundje që shkaktojnë paralizë, dhimbje dridhje

Sëmundjet e lepujve kërkojnë trajtim të menjëhershëm ndaj duhet të konsultohen me veterinerin.

KRIMBI I MËNDAFSHIT

- Krimbi i Mendafshit është studiuar për herë të parë nga Karl Lineu më 1758.
 - marrin frymë me anë të trakeve.
 - janë të pajisura me dy krahe (segmentet abdominale tek insektet e rritura nuk kanë gjymtyrë).
 - krahët kanë përmbajtje membranore të mbuluara me luspa.
 - nga vezet dalin larva që zakonisht quhen vëmje
 - ushqimi preferuar i tyre janë gjethet e manit të bardhe.
- Pasi kalon 4 fazat e rritjes larvare, ato kalon në formimin e fshikzes ku transformohen në krisalidë dhe më pas në insekt të rritur (imago).

a) Veze

b) Larva/vemja

c) Krisalida

d) Imago

Përshkrimi i krimbit të mëndafshit (Flutura/imago femra dhe mashkulli)

- ✓ Me hapjen e kraheve ka gjerësi 3-5 cm
- ✓ Kane trup te mbuluar kryesisht me push të bardhë.
- ✓ Femrat janë me te medha se meshkujt (mbajne vezë)
- ✓ Gojen e kanë te reduktuar dhe keshtu nuk ushqehet.
- ✓ Te trupi, si dhe tek te gjitha llojet e tjera te flutrave, dallohen qarte 3 pjese kryesore, qe jane:
 - Koka që pemban syte, gojen, antenat
 - Kraharoni që përbëhet nga 3 pale këmbë
 - Barku i cili nuk ka gjymtyre.

Mashkulli dhe femra

Kopulimi i krimbit te mendafshit

Nepermjet feromoneve femrat terheq mashkullin

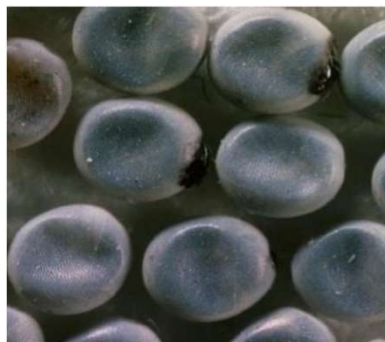
Vezët e krimbit të mëndafshit

- 12-24 orë pas fekondimit, femrat fillojë hedhin vezët e tyre.
- Femrat pjellin 350-1000 vezë dhe zgjat 2-3 ditë.
- 1 gr. veze = 1800-2000 cope
- Ngjyra e vezeve të sapo pjella është e verdhë dhe për 1-2 ditë bëhet gri e errët.
- Ku ngjyra nuk ndryshon, vezë janë sterile.

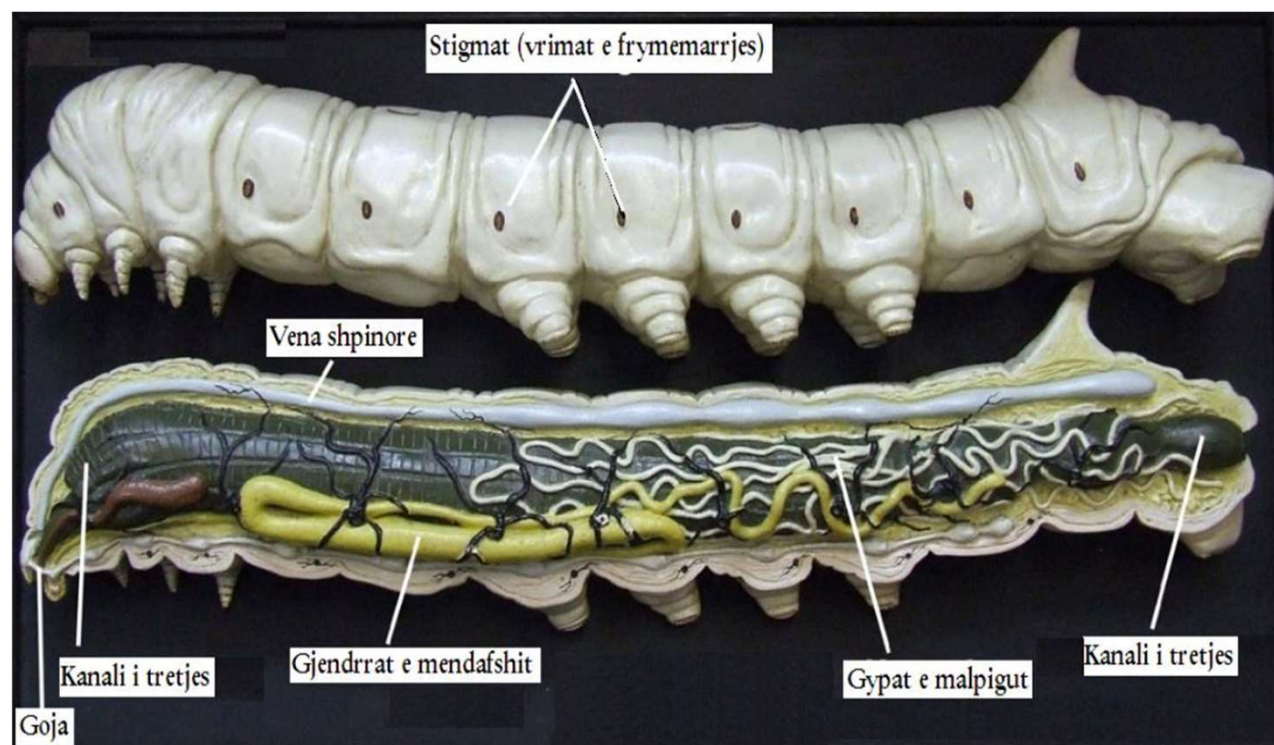

Zakonisht celin per 10 dite
 Temperatura 24-26°C
 Lageshtiira ajrore 75- 80%

Zakonisht celin per 10 dite
 Temperatura 24-26°C
 Lageshtiira ajrore 75-80%

Anatomia e krimbit te mendafshit

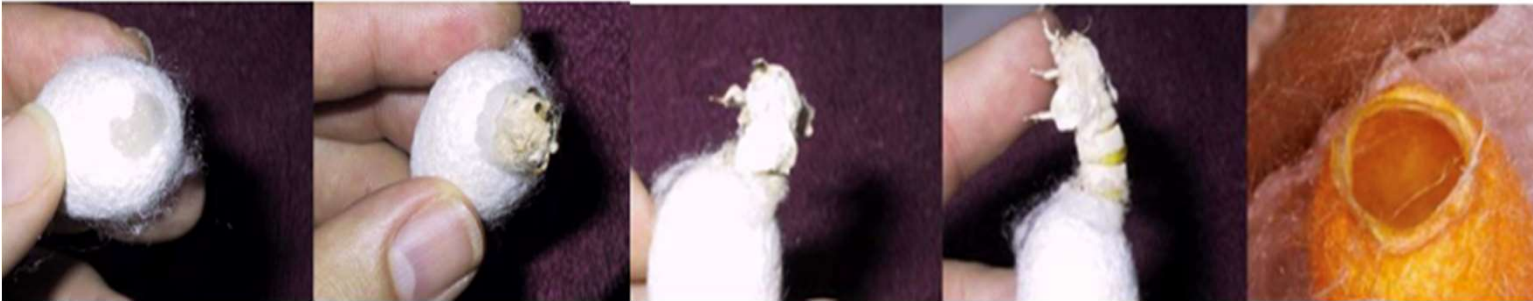

Përshkrimi i Krisalidës

- 5-6 dite per ta ndertuar
- 6-7 dite ne gjumin e fundit

Krisalida dhe dalja e flutres

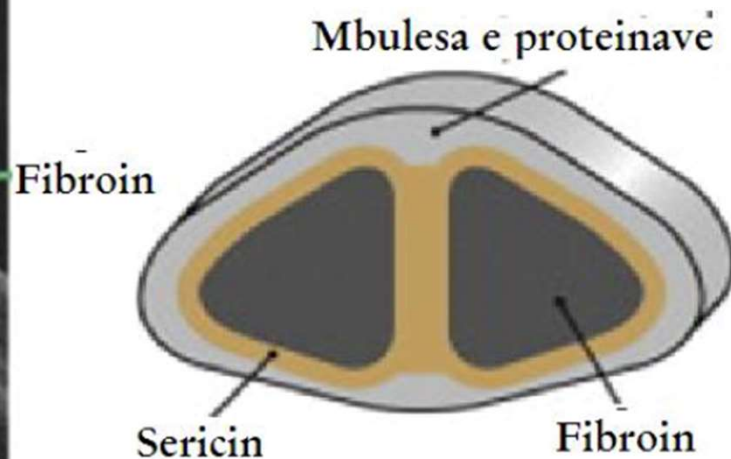
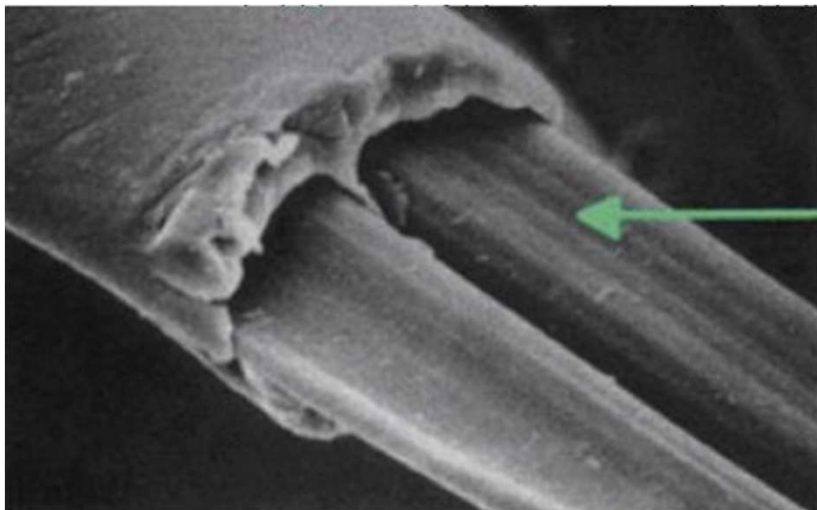

Fshigëza dhe fibra te mëndafshit të prodhuara nga krimbi i mëndafshit

Çfarë është fibra e mëndafshit?

- Fibra e mëndafshit formohet nga nxjerrja e tre fijeve/vargjeve proteinike, që dalin nga 3 vrimat/kanalet e gjendrave të prodhimit të proteinave.
- Nga 2 vrimat/kanalet anësore të gjendrave të peshtymes prodhohen **dy vargjet proteinike Fibroin** dhe nga vrima/kanali i mesen del një protein tjetër që quhet **Sericin** e cila mbulon dy vargjet proteinike të Fibroinit
- Periudha për ndërtimin e fshigzes është 3-6 ditë.

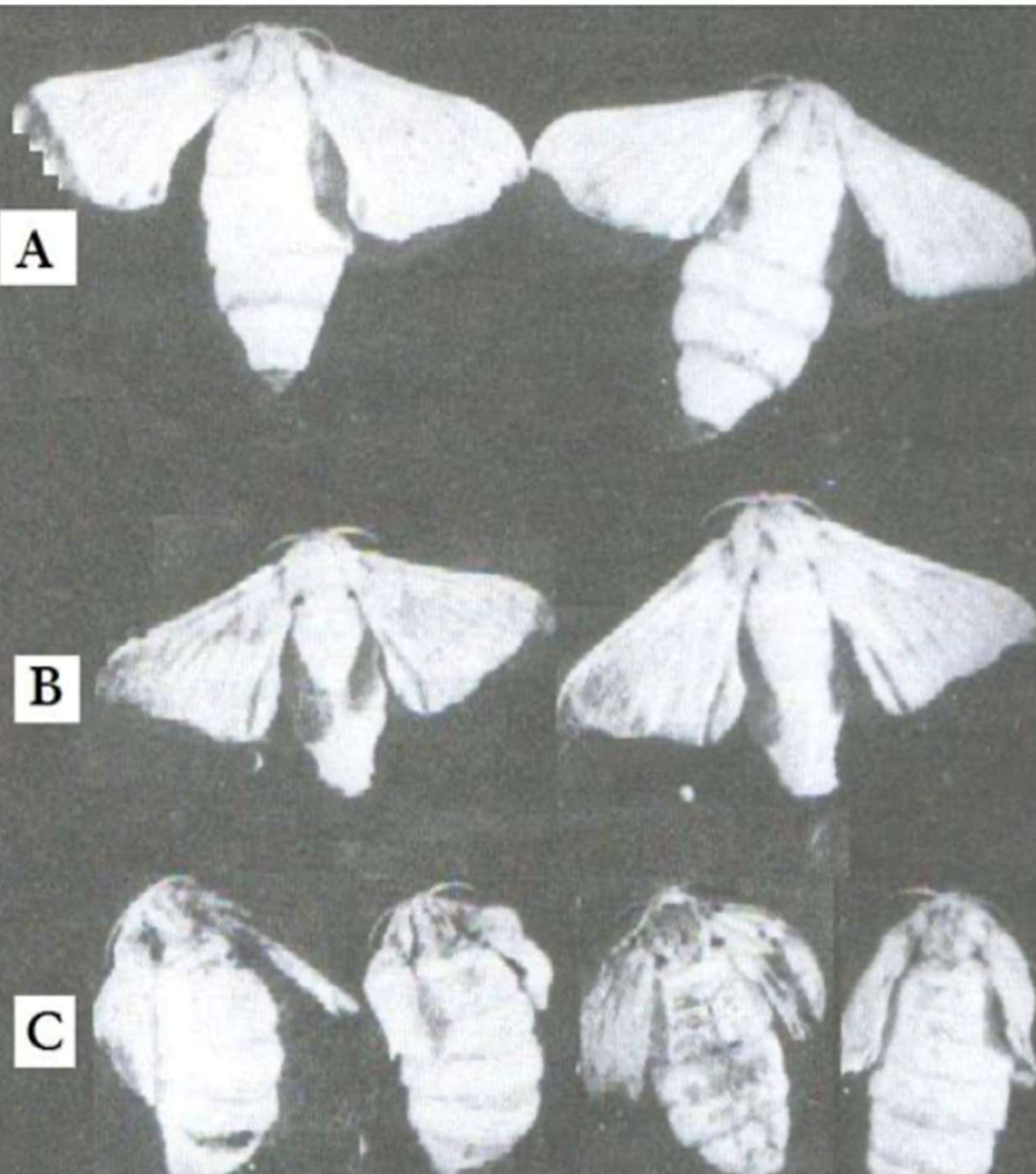

Permbajtja proteinike e fibres se mendafshit

SYMBOLI	AMINO ACIDI	FIBROIN (%)	SERICIN (%)
G	Glycine	45	14
A	Alanina	29	5
S	Serina	12	33
Y	Tyrosina	5	3
V	Valina	2	3
D	Acidi aspartic	1	15
R	Arginina	1	3
E	Acidi glutamic	1	8
I	Isoleucina	1	1
L	Leucina	1	1
F	Phenylalanina	1	1
T	(threonine)	1	8
C	Cystina	1	0
H	Bistidina	0	1
K	Lysina	0	4
M	Methionina	0	0
P	Prolina	0	1
W	Tryptophani	0	0

Aminoacidet e Fibroinit dhe Sericinit
(ne gram per 100 gram protein totale)

AMINO ACIDS	FIBROIN	SERICIN	AMINO ACIDS	FIBROIN	SERICIN
Glycine	42.8	8.8	Acid Glutamic	1.7	10.1
Alanine	32.4	4.0	Serine	14.7	30.1
Leucine	0.7	0.9	Threonine	1.2	8.5
Isoleucine	0.9	0.6	Phenylalanine	1.2	0.6
Valine	3.0	3.1	Tyrosine	11.8	4.9
Arginine	0.9	4.2	Proline	0.6	0.5
Histidine	0.3	1.4	Methionine	0.2	0.1
Lysine	0.5	5.5	Tryptophan	0.5	0.5
Acid Aspartic	1.9	16.8	Cystine	0.1	0.3

Seleksionimi i individeve te deformuar (B dhe C)

- Semundjet dhe demtuesit e krimbit të mendafshit kategorizohen në dy grupe të mëdha që janë:
 - *Infektuese/parazitare,*
 - *Jo infektuese*
- Tek semundjet infektuese ose parazitare, janë:
 - *Viruset*
 - *Bakteriet*
 - *Kerpudhat*
 - *Parazitet*

Elementët e përhapjes së sëmundjeve

- Shkaktaret mund të jenë individë, larva, veze, ushqime apo të tjera të infektuara.
- Shpejtesia e përhapjes, varet edhe nga kushtet e mjedisit si:
 - *Temperatura e mjedisit*
 - *Ventilimi*
 - *Sherbimet, të ushqyerit*
 - *Mos-pastrim i mjedisit, (dege/gjethë manash/jashtëqitje, etj.).*

Sëmundjet e krimbit të mëndafshit

Infektuese ose parazitare	Semundjet virusale	Polihendroza e Berthames (Nuklear Polyhedrosis)
		Polihendroza Citoplazmike (Cytoplasmic Polyhedrosis)
		Flasheria (Infectious Flacherie)
		Densonucleosis
	Semundjet bakteriale	Septicaemia (Bacterial septicaemia)
		Toxicoza (Bacterial toxicosis)
		Semundjet bakteriale të tractit tretes
	Semundjet kerpudhore	Muscharidina e Bardhe (White muscardine)
		Muscharidina e Gjelbert (Green muscardine)
		Aspergiloza (Aspergillosus)
		Semundje të perziera kerpudhore (Miscellaneous fungal diseases)
Jo Infektuese	Semundjet të shkaktuara nga protozoaret	Pebrina (Nozema)
		Semundje të perziera nga protozoaret (Miscellaneous protozoan diseases)
		Semundje të perziera kerpudhore (Miscellaneous fungal diseases)
	Semundje të shkaktuara nga insektet (Arthropoda)	Eskorista (Exorista myiasis)
		Infeksionet nga Akaridet/Rriqnat (Acharid infestation)
	Helmimet (poisonings)	Kimikate bujqesore (Agrochemicals/pesticides)
		Smogu dhe gazrat e karburanteve/gazeve/qymyreve
	Semundie Fiziologjike (Physiological ailments)	

MASAT DEZINFECTUSE KUNDREJT SËMUNDJEVE DHE DËMTUESVE

RREZET E DIELLIT: Konsiston qe materialet te vendosen direkt nen veprimin e rrezeve te diellit. Ka efekt te larte kundrejt paraziteve dhe bakterieve. Nuk konsiderohet shume i sigurt ndaj duhet te merren masa plotesuese.

ZIERJA: Konsiderohen mjete që mund te futen ne uje te vluar. Pajisjet duhet te lihen per 30 min. ne uje te vluar. Kjo metode eshte efektive per faktin se temperatura e ujit eshte e larte dhe deperton ne thellesi te materialit duke bere dezinfektim te kenaqshem.

TRAJTIMI ME AVULL: Konsiston ne venjen e materialit, pajisjeve etj, ne autoklava te posaçme, ku nepermjet avullit dhe presionit ben te mundur shkaterrimin (denatyrimin) e te gjithë patogjeneve. Trajtimi me avull me temperaturën 100°C, objektet lihen per rreth 30 minuta. Ndersa ne temperaturën 88°C, ato duhet te lihen 40 min.

DEZINFECTIMI KIMIK: Ne dezinfektimin kimik, konsiston ne perdorimin e disa llojeve te kimikateve, te cilat realizojne inaktivizimin dhe vdekjen e patogjeneve te semundjeve dhe te demtuesve patogjen te krimbit te mendafshit.

- *Dezinfektimi me klorine.*
- *Dezinfektimi me Formaline*
- *Dezinfektimi me perzierje Formaline + Solucion gelqereje te shuar*

SËMUNDSHMËRIA NË GJEDH, DHEN DHE DHITË

- **Vleresimi kafsheve dy here ne dite.**
- **Vleresimi sjelljes jashtme:** qendrimi, ecja, paraqitja e exteriorit, etj..
- **Probleme ushqimore:** qasja ndaj ushqimit, konsumimi ushqimit, vleresimi jashteqitjes. Etj..
- **Probleme traumatike:** çalime, plage, edema, qendrimi, etj..
- **Probleme Infektive:** qendrimi, konsumimi ushqimit, sekrecione. (veterineri)

SËMUNDSHMERIA NË DERRA

- **Vleresimi kafsheve dy here ne dite.**
- **Vleresimi sjelljes jashtme:** qendrimi, ecja, paraqitja e exteriorit, etj..
- **Probleme ushqimore:** qasja ndaj ushqimit, konsumimi ushqimit, vleresimi jashteqitjes. Etj..
- **Probleme traumatike:** çalime, plage, edema, qendrimi, etj..
- **Probleme Infektive:** qendrimi, konsumimi ushqimit, sekrecione. (veterineri)

SËMUNDSHMERIA NË SHPEND

- **Vleresimi kafsheve dy here ne dite.**
- **Vleresimi sjelljes jashtme:** qendrimi, ecja, mbajtja kokes, kraheve, paraqitja e exteriorit, etj..
- **Probleme ushqimore:** qasja ndaj ushqimit, konsumimi ushqimit, vleresimi jashteqitjes. Etj..
- **Probleme traumatike:** çalime, plage, edema, qendrimi, etj..
- **Probleme Infektive:** qendrimi, konsumimi ushqimit, sekrecione. (veterineri)

SËMUNDSHMERIA NË PESHQ

- **Vleresimi peshqve dy here ne dite.**
- **Vleresimi sjelljes jashtme:** notimi, qendrimi, paraqitja e exteriorit, etj..
- **Probleme ushqimore:** qasja ndaj ushqimit, konsumimi ushqimit, vleresimi jashteqitjes, etj..
- **Probleme traumatike:** ulcera, erozione te pendeve notuse, deformime te kolones vertebrale, ekzoftalmi, qendrimi, etj.
- **Probleme Infektive:** qendrimi, notime, konsumimi ushqimit, mukusi lekures, diarre (veterineri)

SËMUNDSHMERIA NË BLETË

- **Vleresimi bleteve cdo dite.**
- **Vleresimi jashtem i kosheres.**
- **Vleresimi brendshem i kosheres:**
 - *popullata (miza)*
 - *pjelljet (meshkuj/femra)*
 - *mbreteresha (dhe pjelljet per mbretereshe te re)*
 - *mbushja e korrnizave*
 - *ndryshime ne trupin e bletes (krahet, diarre)*
 - *papasterti ne koshere*

Ju falenderoj për vëmendjen!

Pyetje dhe Përgjigje